

ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА ТА ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Яків ЩЕРБАШИН

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. У статті розглянуто витоки зародження олімпійської освіти. Узагальнено вітчизняний і закордонний досвід використання олімпійських ідей у виховному процесі дітей і молоді. Визначено шляхи удосконалення процесу олімпійської освіти підростаючого покоління.

Ключові слова: олімпізм, олімпійська освіта, процес виховання дітей, підлітків і молоді.

Постановка проблеми. Виховання підростаючого покоління є однієї зі стрижневих проблем у сучасній педагогіці. Зростаюча дитяча злочинність, агресія, безпритульність, ріст числа самогубств, а також зловживання алкоголем, поширення наркоманії й інших шкідливих звичок серед підростаючого покоління є наслідком кризових явищ у сучасній системі виховання молоді. Одним із сучасних напрямків гуманізації системи освіти й виховання, де пріоритет надається загальнолюдським цінностям, є побудова навчально-виховного процесу на основі цінностей олімпізму. На думку фахівців (Н. Нісіотіс, 1980; Н. Мюллер, 2003; К. Георгіадіс, 2007) олімпійська освіта може служити ефективним засобом вирішення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень [1-5], матеріали міжнародних форумів, Олімпійських конгресів, свідчать про актуальність поширення олімпійської освіти в світі. Проте аналіз наукової літератури та матеріалів мережі Інтернет дозволив виявити, що на сьогоднішній день досі не розроблена ефективна технологія впровадження ідей олімпізму в процес виховання дітей і молоді, що визначає актуальність проведення досліджень у даному напрямі.

Мета – вдосконалити процес виховання дітей і молоді за допомогою олімпійської освіти.

Завдання:

1. Проаналізувати передумови виникнення, становлення олімпійської освіти як ефективного фактора виховання підростаючого покоління.
2. Вивчити вітчизняний і закордонний досвід використання олімпійських ідей у виховному процесі дітей і молоді.
3. Визначити шляхи удосконалювання процесу олімпійської освіти підростаючого покоління.

Методи дослідження: історичні (історико-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний, ретроспективний); системно-функціональний аналіз; аналіз спеціальної літератури, періодичної преси, матеріалів мережі інтернет.

Результати досліджень та їх обговорення. Аналіз спеціальної літератури дозволив виділити основні етапи формування системи олімпійської освіти як потужного фактора виховання підростаючого покоління: витоки ідеї олімпійської освіти; формування основ олімпійської освіти; становлення й розвиток олімпійської освіти [2].

Більш ніж столітня історія сучасного олімпізму є переконливим доказом його спадковості з олімпійськими ідеалами, що об'єктивно існували в далекі античні часи і вже тоді застосовувалися в процесі виховання підростаючого покоління.

Основи сучасної системи виховання (у тому числі й фізичного) були розроблені ще в часи Стародавньої Греції. Еллінська система виховання й освіти поєднувала в собі три рівні частини – інтелектуальну, музичну, фізичну і передбачала всебічний розвиток особистості. Підтвердженням її ефективності може бути той факт, що вже у V ст. до н.е. мешканці Афін пишалися тим, що серед них не було не освічених. На процес розвитку Стародавньої Греції (і

особливо її системи виховання) великий вплив здійснював найважливіший елемент її буття й культури – агоністика – принцип змагальності, реалізований у різних сферах життєдіяльності (праці, мистецтві, спорті) з метою досягнення найкращого результату, визнання, прославлення сфер діяльності, примноження особистого престижу й слави міст-держав.

Глибоко укорінений змагальний дух греків часто проявлявся у формі різних конкурсів. Вони були діючим чинником прогресу Стародавньої Греції, забезпечуючи появу унікальних творів мистецтва. Воїни, музиканти, поети, художники, скульптори, філософи й оратори змагались за звання «олімпіоніка» і можливість бути нагородженим вінком з маслинових гілок – що дозволяли здобути прихильність богів, повагу співвітчизників, тощо. Античні Олімпійські ігри поєднували водночас спортивні змагання, військову підготовку, релігію, виховання, культуру й політику.

Внаслідок ряду об'єктивних причин (припинення Олімпійських ігор, трансформації цінностей, негативного відношення церкви до розвитку науки, фізичної культури, тощо) протягом багатьох століть олімпійські ідеали залишалися поза увагою.

Процес формування основ олімпійської освіти розпочався в XIV-XIX ст., і збігався з прискореним розвитком техніки, науки, мистецтва, педагогічної думки, у тому числі й фізичної культури. На протигагу середньовічному аскетизму й зверненню до потойбічного світу, був висунутий культ здорової, активної й всебічно розвиненої особистості. Ряд суспільних діячів (М. Палмієрі, І. Гутс-Мутс та ін.) звернули увагу громадськості до античної спадщини стародавніх греків. Почали проводитися дослідження в цьому напрямці (перше дисертаційне дослідження Д. Веста). Робилися спроби відродження Олімпійських ігор (Р. Довер, М. Драйтон, У. Брукс, Е. Цапасс та ін.). Почали створюватися національні системи фізичного виховання (Німеччина, Англія, Франція, Швеція, Чехія, Росія). Проте, остаточно втілити ідею відродження Олімпійських ігор вдалося суспільному діячу й педагогу П'єру де Кубертену [5]. Він заклав в основу сучасних Ігор фундаментальні цінності, що мали місце в античні часи і які знайшли своє відбиття в концепції олімпізму. Вивчення впливу рухової активності й спорту на здоров'я, культуру, виховання дітей і молоді в різних країнах, дозволило Кубертену сформулювати відповідне ставлення до олімпійського спорту як засобу виховання підрастаючого покоління. Він вважав, що олімпізм поєднує спорт із культурою й освітою, завдяки своєму вираженому гуманістичному потенціалу, служить ідеологічною й моральною основою процесу виховання підрастаючого покоління. Тим самим передбачив появу олімпійської освіти. Необхідно відзначити, що основи олімпійської освіти були закладені ще П. Кубертенем у роботі «Спортивна педагогіка» (1919 р.), а сам термін "Olimpic education" почав використовуватись у другій половині ХХ століття. Згодом була введена в навчальний процес вузів відповідна дисципліна. Ідея гармонійного розвитку людини стала ключовою цінністю олімпізму.

Етап становлення й розвитку олімпійської освіти почався зі створення Міжнародного олімпійського комітету (МОК), проведення Сесії в 1897 р. (Гавр, Франція), на якій були висхідні підняті питання олімпійської освіти. З відкриттям Міжнародної олімпійської академії (МОА) в 1961 р. змінилося уявлення про значення олімпійської освіти в сучасному світі. Активність розвитку даного напрямку сприяло створенню спеціальної комісії МОК з культури й олімпійської освіти у 2000 р. Вона була створена в результаті об'єднання двох попередніх комісій МОК з МОА й олімпійської освіти (1967 р.) і комісії МОК з культури (1968 р.). Згодом, до цих організацій, що займаються поширенням олімпізму приєдналися Міжнародний комітет П. де Кубертена, Міжнародні й національні центри олімпійських досліджень й освіти, Організаційні комітети Олімпійських ігор (ОКОІ), національні олімпійські академії (НОА) та ін. [9].

Вивчення діяльності різних ланок системи олімпійської освіти свідчить про те, що одне зі вагомих місць у поширенні ідей олімпізму займають НОА, які здійснюють свою діяльність під егідою НОКів і відповідальні за розробку національних програм і систем олімпійської освіти в країні. На сьогоднішній день у світі функціонує 133 НОА.

Аналіз теорії й практики впровадження олімпійської освіти дозволив виділити дві основні моделі формування національних систем олімпійської освіти. Перша модель – зари-

терна для більшості країн, представляє собою суспільну модель олімпійської освіти під егідою Національного олімпійського комітету або Національної олімпійської академії. Під час реалізації цієї моделі – програми з олімпійської освіти не є загальнодержавними, тобто обов'язковими для використання у навчальному процесі, й тому не забезпечують залучення більшості дітей та молоді до засвоєння олімпійських цінностей.

Друга модель – суспільно-державна, заснована на взаємодії Міністерства освіти й науки, НОК і НОА, інших державних і громадських організацій, що покликані займатися рішенням проблем виховання підростаючого покоління.

Аналіз спеціальної літератури [2, 3, 4, 5] свідчить про те, що на сьогоднішній день знання з олімпійської освіти носять емпіричний характер, є своєрідним узагальненням практичного досвіду вітчизняних і закордонних фахівців. З метою підвищення рівня знань дітей і молоді з історії Олімпійських ігор, олімпійського руху, олімпійських цінностей, реалізується ряд інноваційних проектів, використовуються методичні посібники, впроваджуються різні форми поширення олімпійських ідей.

У багатьох країнах світу для пропаганди ідей олімпізму застосовуватися спеціальні програми. Деякі з них були розроблені в період підготовки до Олімпійських ігор. Перша така програма була розроблена в Канаді в 1976 р. Надалі такі програми були розроблені Національними олімпійськими академіями США (1984 р.) і Німеччини (1988, 1992, 1994), а також групами педагогів за замовленням Оргкомітету Олімпійських ігор у Калгарі (1988), Альбервіллі (1992), Лілехаммері (1994), Мельбурні (1996), тощо.

Значна увага в останні роки приділяється, зокрема, роз'ясненню й пропаганді серед дітей і молоді принципів «Фейр Плей». Ці принципи є основою багатьох освітніх програм у таких країнах як Канада, США, Німеччина, Чехія, Туреччина та ін. На основі цих програм у клубах, навчальних закладах організується відповідна робота.

Однією з інноваційних форм роботи зі школярами в Болгарії є проект «Вільна школа», що забезпечує додаткову альтернативну освіту, що виходить за рамки державної шкільної програми й забезпечує можливість поглибити свої знання в інших напрямках. Учні викладаються такі предмети як: олімпізм і культура, спорт, екологія, рекреація, тощо. Навчальні заняття поєднуються з проведенням змагань, зустрічей, вечорів, вистав, виставок і т. п. із запрошенням батьків, учителів, інших учнів для показу результатів своєї роботи.

Одним із прикладів поширення ідей олімпізму є досвід Олімпійської академії Швеції. Цей проект почав реалізовуватися напередодні Олімпійських ігор 2000 р. (Е. Даніельсон, 2003). В основу даного підходу було покладено розробку спеціального інтернет-сайту, з якого школярі одержували б інформацію про олімпійський рух, результати виступу співвітчизників на Олімпійських іграх, учителі фізичної культури й інших предметів - інформацію щодо організації уроків з олімпійської освіти або використання її під час викладання своїх предметів. По закінченню проекту, заклади, що приймали участь у цьому проекті та їх вихованці були нагороджені відповідними дипломами.

Однією з інноваційних форм поширення олімпійських цінностей є реалізація проекту «СПАрт» (Росія), який був апробований на базі школи – комплексу фізкультурно-естетичного напрямку № 39 м. Смоленськ. Це гуманістичний проект, що передбачає широке коло практичних акцій і заходів, спрямованих на зміцнення зв'язків між спортом та мистецтвом. Він складається з наступних основних розділів: системи педагогічних знань (факультативу «Основи олімпійських знань», розділу на уроці «фізична культура»; олімпійських уроків; розділів у ряді предметів художньо-естетичного блоку та ін.); позаурочні й оздоровчі форми роботи (Спартанські ігри, малі Олімпійські ігри; роботу в Олімпійському клубі, класні години й ін.). З метою контролю за рівнем знань і вмінь у 3-8 класах проводяться щорічні екзамени з фізичної культури, основам олімпійських знань і ряду предметів художньо-естетичного блоку. Для методичного й кадрового забезпечення роботи організуються лекції й семінари з олімпійської тематики для педагогічного колективу школи. Даний проект активно використовується в процесі фізичного виховання й олімпійської освіти дітей, підлітків і молоді, в тому числі й інвалідів у багатьох регіонах Росії [4].

Починаючи з середини 90-х років ХХ ст., передові позиції в популяризації, впровадженні олімпійської освіти, збагаченні її змісту й форм міцно зайняла Україна. Ключова роль у формуванні вітчизняної моделі реалізації олімпійської освіти належить Олімпійській академії України (ОАУ) і, одному з провідних у світі спеціальних вузів – Національному університету фізичного виховання й спорту нашої країни. В Україні фундаментально розроблена система олімпійської освіти, реалізація якої здійснюється у двох основних напрямках: загальноосвітньому й спеціально-освітньому (М. М. Булатова, В. Н. Платонов, 1998-2005 р.). В її основі лежить успішна реалізація ОАУ разом з НУФВСУ 10-літньої Міжнародної програми науково-дослідної, освітньої й видавничої діяльності в сфері олімпійського спорту. Програма отримала високу оцінку керівництва МОК, провідних спеціалістів світу. Серед основних напрямків розвитку олімпійської освіти, науково-педагогічної й просвітницької діяльності в Україні можна виділити: введення в НУФВСУ нової спеціальності "Олімпійський і професійний спорт", створення першої в світі кафедри з такою ж назвою, спеціального видавництва "Олімпійська література", випуск під егідою МОК фундаментальної праці В.Н. Платонова й С. І. Гуськова "Олімпійський спорт" (1994 р.) в 2-х томах й «Енциклопедії олімпійського спорту» (2002-2004 р.) в 5-ти томах, видання міжнародного науково-теоретичного журналу "Наука в олимпийском спорте", створення Національного й регіональних центрів олімпійських досліджень й освіти, організацію й проведення «олімпійських уроків» у загальноосвітніх закладах України, розробку й видання навчально-пізнавальної літератури для школярів олімпійської тематики та ін. [1, 2].

Для підвищення ефективності впровадження олімпійської освіти серед широких верств населення й, особливо, серед дітей, підлітків і молоді необхідно:

- сприяти підвищенню рівня олімпійської освіченості учнів загальноосвітніх навчальних закладів, шляхом введення в програми занять з фізичної культури й інших дисциплін (історії, географії, математики, літератури, тощо), методичних рекомендацій, спрямованих на взаємозв'язок навчального матеріалу з олімпійськими ідеалами;
- практикувати диференційований підхід при поширенні олімпійських знань серед підростаючого покоління, залежно від рівня акредитації навчального закладу, віку, тощо;
- застосовувати спеціальні ситуаційні завдання, спрямовані на формування здібностей до активного подолання проблем, що стримують подальшу популяризацію олімпійської освіти в процесі підготовки майбутніх викладачів і вчителів фізкультури.

Висновки

1. Олімпійська освіта, як ефективний засіб виховання дітей і молоді має глибокі історичні коріння. Її динаміка може бути представлена у вигляді трьох послідовних етапів: перший – витоки ідеї олімпійської освіти; другий – формування її основ; третій – реалізація й розвиток.

2. Реалізація олімпійської освіти у виховному процесі дітей та молоді здійснюється шляхом впровадження інноваційних проектів, використання методичних посібників, застосування різноманітних форм поширення олімпійських ідей.

3. Результати контент-аналізу дозволили виділити основні моделі формування систем олімпійської освіти в різних країнах світу: суспільну та суспільно-державну.

4. Популяризація олімпійських ідей, реалізація олімпійської освіти серед широких верств населення й, особливо, серед дітей, підлітків і молоді можливі шляхом: введення в програми занять з фізичної культури й інших дисциплін методичних рекомендацій, спрямованих на взаємозв'язок навчального матеріалу з олімпійськими ідеалами; використання диференційованого підходу для поширення олімпійських знань; застосування спеціальних ситуаційних завдань, рольових ігор при підготовці педагогічних кадрів.

Перспективним напрямком роботи буде подальше вивчення особливостей впровадження олімпійської освіти у процес виховання дітей та молоді різних вікових груп, розробки структури та змісту олімпійської освіти, рекомендацій щодо подальшої їх впровадження.

Список літератури

1. Булатові М. Олімпійська академія України: пріоритетні напрямлення діяльності / Булатові М. // Наука в олімпійському спорті. – 2007. – № 2. – С. 5 – 12.
2. Матвеев С. Олімпійське освітання: от древней Греції до сучасності / Матвеев С., Радченко Л., Щерба шин Я. // Наука в олімпійському спорті. – 2007. – № 2. – С. 46-52.
3. Мюллер Н. Олімпійське освітання / Мюллер Н. // Мир спорта. – 2003. – № 3. – С. 6-12.
4. Родиченко В. С. Олімпійське освітання и сучасні тенденції розвитку в області політики и ідеології / Родиченко В. С., Столяров В. И. // Спорт, духовні цінності, культура. – М., 1997. – Вып. 6. – С. 26 – 32.
5. Филаретос Н. Введение в олімпізм через діяльність Международной олімпійської академії / Филаретос Н. // Мир спорта. – 2003. – № 3. – С. 18 – 21.

ОЛИМПІЙСЬКЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОЦЕСС ВОСПИТАНИЯ
ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ

Яков ЩЕРБАШИН

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. В статье рассмотрены истоки зарождения олимпийского образования. Обобщен отечественный и зарубежный опыт использования олимпийских идей в воспитательном процессе детей и молодежи. Определены пути совершенствования процесса олимпийского образования подросткающего поколения.

Ключевые слова: олімпізм, олімпійське освітання, процес виховання дітей, подростков и молодежи.

OLYMPIC IDEAS AND THE EDUCATION PROCESS IN THE TRAINING
OF CHILDREN AND YOUTH

Yakiv SHCHERBASHYN

The National University of Physical Education and Sport's of Ukraine

Abstract. The article considers the origin of Olympic education in historical aspect. National and foreign experience of Olympic ideas in the education process of children and youth is training has bees generalized. The ways of improving the Olympic educational of process in the training of children and youth has been defined.

Key words: Olympism, Olympic ideas, educational process in the training of children and youth.